

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI AXBOROT BILAN ISHLASH
KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH USULLARI****Shononova Gulsanam Shavkat qizi****Termiz iqtisodiy va servis universiteti****Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 2-bosqich talabasi****Ilmiy rahbar: Phd. Hayitova Feruza Abdullayevna****Termiz iqtisodiy va servis universiteti****Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi o'qituvchisi****<https://doi.org/10.5281/zenodo.14737041>**

Annotatsiya: Ushbu maqolada bugungi kunda axborot texnologiyalarining rivojlanishi bilan, axborot bilan ishlash ko'nikmalarining shakllanishi ta'lim jarayonining ajralmas qismiga aylangan. O'quvchilarga axborotlarni to'g'ri topish, tahlil qilish, ishlatish va uzatish ko'nikmalarini o'rgatish nafaqat ma'lum bir sohada muvaffaqiyatga erishishga, balki umumta'lim maqsadlarining amalga oshirilishiga ham xizmat qiladi. Shu boisdan, boshlang'ich sinf o'quvchilarida axborot bilan ishlash ko'nikmalarini shakllantirish zaruriyati tobora ortib boraytgani haqida batafsil ma'lumot keltirilgan.

Kalit so'zlar: axborot, bilim, malaka, ko'nikma, axborot texnologiyalari, boshlang'ich sinf o'quvchilari, interfaol o'yinlar, vizual vositalar

Kirish. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi rahbarining 2022- yil 10-oktabrdagi "zamonaviy maktab darsliklarini tajriba-sinovdan o'tkazish hamda maktab ta'limi sifatini oshirish to'g'risida"gi 14-sonli bayoni, Prezident Administratsiyasining 2023 -yil 27-apreldagi 08-740-sonli xatiga muvofiq O'zbekiston Respublikasi maktabgacha va maktab ta'limi vazirining 2023- yil 15 -maydagi "Umumiy o'rta ta'lim maktablari uchun 2023-2024 o'quv yiliga mo'ljallangan tayanch o'quv rejani tasdiqlash to'g'risida" gi 115 -sonli buyrug'iga asosan "Informatika va axborot texnologiyalari" fani 1-sinfdan boshlab o'qitilishi belgilandi. Mazkur bayon ijrosini ta'minlash maqsadida 2023-2024 o'quv yilidan 1-sinfda "Informatika va axborot texnologiyalari" fani o'qitilishi yo'lga qo'yildi. Zamonaviy jamiyatni haqli ravishda axborotlashtirilgan deb atash mumkin, chunki uning o'ziga xos xususiyati shundaki, biz hamma joyda axborot bilan o'ralganmiz. Axborot asri va zamonaviy jamiyat bolalardan hatto boshlang'ich maktabda ham olishlari mumkin bo'lgan katta miqdordagi ma'lumotlarni olish, sharhlash va baholash qobiliyati kabi muhim ko'nikmalarga ega bo'lishni talab qiladi. Axborot bilan ishlash ko'nikmalarini tushunish o'quvchilarning axborotlarni qidirish, tahlil qilish, tanlash, ishlatish, taqdim etish va baholash imkoniyatlarini o'z ichiga oladi. Bu ko'nikmalarni rivojlantirish o'quvchilarga notanish axborot manbalaridan foydalanish, mustaqil bilim olish, ilmiy-tadqiqot ishlari va yozma ishlarda muvaffaqiyat qozonish imkonini yaratadi. Axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi va ta'lim jarayoniga ta'siri boshlang'ich sinf o'quvchilarida axborot bilan ishlash ko'nikmalarini shakllantirishni dolzarb masalaga aylantirmoqda. O'quvchilarga axborotlarni izlash, tanlash, tahlil qilish, taqdim etish va baholash ko'nikmalarini o'rgatish nafaqat ularning mustaqil fikrlashiga yordam beradi, balki ilmiy va ijodiy faoliyatni rivojlantirishga ham katta hissa qo'shadi. Maqolada bu jarayonni shakllantirish usullari va olimlarning fikrlari keltirilgan. Axborot bilan ishlash ko'nikmalarini shakllantirishda birinchi navbatda, axborotning to'g'ri tushunilishi muhimdir. Axborotning mohiyati va unga tegishli ko'nikmalarni rivojlantirish o'quvchilarning ta'lim jarayonidagi faoliyatiga to'g'ri yo'naltirishga

yordam beradi. Shu bilan birga, axborot bilan ishlash ko'nikmalarini shakllantirishda bir qator olimlar tomonidan bildirgan fikrlar ham muhim ahamiyatga ega.

Masalan, Jean Piaget – kognitiv rivojlanish nazariyasining asoschisi bo'lgan shveysariyalik olim, bolalar bilim va axborotni qanday qabul qilishlarini o'rganishga katta e'tibor qaratgan. Piagetning ta'kidlashicha, bolalar o'z bilimlarini amaliy tajriba orqali rivojlantiradilar. Uning fikriga ko'ra, axborot bilan ishlashni o'rgatishning samaradorligi, o'quvchilarga mustaqil o'rganish va yangi bilimlarni o'zlashtirish imkoniyatini yaratishdan kelib chiqadi. Piagetning bu yondashuvi boshlang'ich sinfda axborot bilan ishlash ko'nikmalarini shakllantirishda muhim asos bo'lib xizmat qiladi degan purma'no fikrlarini berib o'tdi.

Qolaversa, Lev Vygotsky – rus psixologi va ta'lim nazariyasining yetakchi vakili, axborot bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishda o'quvchilarning ijtimoiy muhitda o'rganishini ta'kidlaydi. Vygotskyning fikriga ko'ra, bolalar faqatgina atrofidagi kattalar va tengdoshlar bilan muloqot orqali bilish jarayonini rivojlantiradilar. Bu yondashuv boshlang'ich sinfda guruh bo'lib ishlash, muhokama qilish va axborot almashishning samarali usulini ta'minlaydi. Vygotskyning bu nazariyasi o'quvchilarning axborot bilan ishlashdagi ko'nikmalarini rivojlantirishda hamda guruh faoliyatini tashkil etishda o'z aksini topadi.

Tadqiqot metodologiyasi va natijalar. O'qituvchilarning roli va axborot bilan ishlashni o'rgatishning asosiy usullari. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida axborot bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishda o'qituvchilarning roli juda katta. Ular o'quvchilarga axborotni to'g'ri qabul qilish va undan samarali foydalanishning ahamiyatini tushuntirishlari kerak. Quyidagi usullarni ishlatish axborot bilan ishlash ko'nikmalarini shakllantirishda samarali bo'lishi mumkin:

a) O'quvchilarga mustaqil qidiruv faoliyatini tashkil etish

O'quvchilarga mustaqil ravishda axborot qidirishni o'rgatish juda muhim. Buning uchun o'qituvchi o'quvchilarga kitobxona, internet, ensiklopediyalar va boshqa axborot manbalaridan qanday foydalanishni tushuntiradi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun qisqa va aniq qidiruv topshiriqlari berilishi mumkin. Masalan, o'quvchilarga ma'lum bir mavzu bo'yicha ma'lumot to'plash vazifasi berilib, ular shu mavzuni o'rganib, topshiriqni bajaradilar.

b) Ko'rgazmali materiallar va vizual vositalardan foydalanish

O'quvchilarga axborotni tushunish va eslab qolish uchun ko'rgazmali materiallar (rasmlar, diagrammalar, slaydlar) taqdim etish samarali usul hisoblanadi. O'qituvchi o'quvchilarga axborotni taqdim etishda rasmlar va diagrammalar yordamida mavzuni yoritishi mumkin. Bunday usul axborotni o'quvchilar tomonidan yaxshi qabul qilinishiga, ularning diqqatini jamlashga yordam beradi.

c) 1-sinf ona tili va o'qish savodxonligi darsligidan interfaol o'yinlar va topshiriqlarni qo'llash

-1-sinf ona tili va o'qish savodxonligi darsligidan harflarning yozilishi va talaffuzini ko'rsatadigan rasm yoki videolarni taqdim etishda, bolalar uchun harflarni o'rganish juda muhim. Bu jarayonni qulay va samarali qilish uchun, har bir harfning qanday yozilishi va talaffuzi haqida grafikalar va vizual materiallardan foydalanish mumkin. Mana, sizga bu mavzuda qanday rasmlar va materiallar kerak bo'lishi mumkin:

1. Harflarning yozilishining bosqichma-bosqich ko'rsatilishi mumkin.

Harflarni yozish jarayonini bosqichma-bosqich tasvirlash uchun turli xil diagrammalar yoki animatsiyalar ishlatish mumkin. Masalan, "A" harfi yozilishini ko'rsatadigan rasmni yaratish,

bunda birinchi bosqichda harfning qanday shakllanishi, keyin esa uning to'liq yozilishi ko'rsatiladi.

- **A harfi:** Harfni yozishda qo'llaniladigan chiziqlar va qadamlar (bosqichma-bosqich).
 - Boshlanishda nuqta qo'yib, uni harf shakliga aylantirishni ko'rsatadigan rasm.
 - Harfning yozilishi va talaffuzi bilan birga: "A" harfi talaffuzi "A" deb o'qiladi.

2. Harflarning talaffuz qilish jaronini o'rgatish mumkin.

Harflarning talaffuzi va tovushlari ham bolalar uchun muhim. Har bir harfning talaffuzi qanday bo'lishini tushuntiruvchi rasmlar yaratish mumkin.

- **A harfi talaffuzi:** "A" harfini talaffuz qilishning oson usulini ko'rsatish (masalan, "A" — bu tovush "A" deb talaffuz qilinadi).
- **B harfi talaffuzi:** "B" harfi talaffuzini "B" deb o'qish uchun tasvir keltiriladi.

3. Harflar bilan so'zlar yaratish jaronini o'rgatish mumkin

Harflarni o'rganish jarayonida, bolalarga harflardan so'zlar yaratishni ko'rsatadigan rasmlar yordam beradi. Masalan, "A" harfi yordamida "anor" so'zi yoki "B" harfi yordamida "bola" so'zi kabi.

- **A harfi bilan so'z:** "Anor" so'zi va "A" harfini ko'rsatadigan tasvir.
- **B harfi bilan so'z:** "Bola" so'zi va "B" harfini ko'rsatadigan tasvir.

Axborot bilan ishlashni o'rganishda interfaol o'yinlar va topshiriqlardan foydalanish o'quvchilarning qiziqishini oshiradi va o'rganishni osonlashtiradi. Masalan, o'quvchilar axborotlarni topish uchun "kvest" o'yinlarini o'ynashlari yoki turli xil topshiriqlarni bajarishlari mumkin. Bunday o'yinlar o'quvchilarga yangi bilimlarni mustahkamlash va o'rganish jarayonini qiziqarli qilish imkonini beradi.

d) Guruh bo'lib ishlash va muhokama qilish

Boshlang'ich sinf o'quvchilariga axborot bilan ishlashni o'rgatishda guruh bo'lib ishlashning ham muhim o'rne bor. O'quvchilar o'zlarining fikrlarini boshqalar bilan baham ko'rish, birgalikda axborotni tahlil qilish va muhokama qilish orqali yanada chuqurroq tushunishga erishadilar. Shuningdek, guruh bo'lib ishlash o'quvchilarda jamoaviy fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Axborot texnologiyalari o'quvchilarga axborot bilan ishlashning eng samarali vositasini taqdim etadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun mo'ljallangan interaktiv dasturni, taqdimotlarni yoki video materiallarni qo'llash o'quvchilarga yangi bilimlarni o'zlashtirishda yordam beradi. Masalan, matematikaga oid masalalarni kompyuter yordamida hal qilish yoki o'quvchilarni turli onlayn platformalarda interaktiv testlar bilan baholash imkoniyatlarini yaratish mumkin.

O'quvchilarning tahlil qilish va baholash ko'nikmalarini rivojlantirish. Axborot bilan ishlashda o'quvchilarga axborotni baholash, tanlash va tahlil qilish ko'nikmalarini o'rgatish juda muhim. O'qituvchilar axborot manbalarining ishonchligini aniqlash, axborotni tahlil qilish va to'g'ri xulosa chiqarish usullarini o'rgatishlari kerak. Shu bilan birga, o'quvchilarga axborotni o'z shaxsiy fikrlarini ifodalash va baholash imkoniyatini yaratish lozim.

O'quvchilarni axborot madaniyati bilan tanishtirish. O'quvchilarga axborot madaniyatini shakllantirish, ya'ni axborotning ahamiyatini tushunish, to'g'ri va samarali foydalanish, shuningdek, axborotni boshqalar bilan adolatli va to'g'ri baham ko'rish muhim vazifadir. O'qituvchilar axborotning qiymatini, axborotning noto'g'ri foydalanilishidan kelib chiqadigan salbiy oqibatlar haqida ham o'quvchilarga tushuntirish berishlari kerak.

Xulosa. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini axborot bilan ishlash ko'nikmalarini shakllantirishda, o'qituvchilar axborotni tanlash, tahlil qilish, va undan samarali foydalanishni o'rgatishning turli xil usullarini qo'llashlari zarur. Bu, o'quvchilarga nafaqat axborot texnologiyalari bilan ishlashni o'rgatadi, balki ularning mustaqil fikrlash, tahlil qilish va qarorlar qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Shuningdek, o'quvchilar axborot madaniyati bilan tanishib, ilmiy va ijodiy ishlarda muvaffaqiyatlarga erishish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

References:

2. O'zbekiston Respublikasi maktabgacha va maktab ta'limi vazirligining 2023- yil 15-maydagi 125-sonli buyrug'i.
3. O'zbekiston respublikasi vazirlar Mahkamasining 2017 -yil 6 -apreldagi "Umumiy o'rta va o'rta maxsus , kasb-hunar ta'limining davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risida" gi 187-sonli qarori.
4. А. В. Горячев. А.А. Меньшакова. Преподавания информатики в начальной школе ` 52 (1-4-е классы) на примере курса « Информатика в играх и задачах» Лекция 1. Москва. Педагогический университет «Первое сентября»2005 . стр 4-6
5. Ishmuhamedov R., Abduqodirov A., Pardayev A. Ta'limda innovatsion texnologiyalar (ta'lim muassasalari pedagog-o'qituvchilari uchun amaliy tavsiyalar). – T.: "Iste'dod" jamg'armasi, 2008.
6. Maftuna Shuhrat qizi Ziyaqulova, Feruza Abdullayevna Xayitova. Savod o'rgatish darslarida o'quvchilarning kreativ qobiliyatini shakllantirishda rasmlarning o'rni // Academic research in educational sciences. 2021. №7. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/savod-o-rgatish-darslarida-o-quvchilarning-kreativ-qobiliyatini-shakllantirishda-rasmlarning-o-rni> (дата обращения: 23.02.2023).
7. Ziyaqulova Maftuna Shuhrat qizi and Feruza Hayitova Abdullayevna, "THE ROLE OF PICTURES IN THE FORMATION OF STUDENTS 'CREATIVE ABILITY IN LITERACY LESSONS", *IEJRD - International Multidisciplinary Journal*, vol. 6, no. 4, p. 3, Jul. 2021.
8. Ziyaqulova Maftuna Shuhrat qizi " Enhancing creativity in the process of developing studentso speech " The American Journal of Social Science and education Innovations (ISSN – 2689-100x) Published Published: June 28, 2021 | <https://doi.org/10.37547/tajssei/Volume03Иссые06-24> IMPACT FACTOR 2021: 11. 857 OCLC – 1121105668 Pages: 140-143 Америка
9. Ziyaqulova Maftuna Shuhrat qizi "Problems and solutions of scientific and innovative research" "Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijobiy fazilatlarni shakllantirish mexanizmi"- 2024-yil 182-1187-betlar Volume 01. ISSUE 07 universalconference.us.